

17.

Fővárosunk, Budapest

Miben hasonlít egymáshoz és miben különbözik egymástól a főváros budai és pesti oldala? Milyen lakóépületek jellemzőek a főváros belső és külső kerületeiben?

Az ország szíve

Budapest Magyarország központja, és ezt nem csak fővárosi rangjának köszönheti. Ez a kormányzat és az országos hivatalok többségének székhelye. Itt futnak össze az ország legfontosabb közútjai és vasútvonalai. Budapesten található a legtöbb magyar és nemzetközi vállalat székhelye az országban. A főváros kiemelt célpontja a bel-földi és külföldi turizmusnak, neves események helyszíne. Ráadásul a hazai népesség majdnem egyötöde is itt él.

A főváros területe

A várost keresztülszelő Duna természetes határvonalat képez Buda és Pest városrészek között. A folyó két oldalán eltérő domborzati formákat találunk. Nyugaton, a budai oldalon a Budai-hegység egészen a Duna partjáig húzódik le, ott magasodik a Gellért-hegy és a budai Várhegy. A Dunától távolabb eső magaslatok a budapestiek kedvelt kiránduló- és pihenőhelyei (pl. a János-hegy) (1. ábra). A Budai-hegységben barlangok, hévforrások találhatók a főváros területén. Utóbbiakra gyógyfürdők települtek (pl. Gellért, Rudas).

A budai kerületekben az utcahálózat kialakításánál és a házak építésénél alkalmazkodtak a domborzathoz, ezért ezek a területek kevésbé beépítettek és ritkábban lakottak a pesti városrészeknél.

A Duna fővárosi szakaszának keleti partja a Pesti-síkság része. A domborzati adottságok miatt itt sokkal nagyobb a beépítettség és a népsűrűség, sűrűbb a közlekedési hálózat, mint a budai oldalon. A belvárosban kevesebb a zöldfelület, mint a parkokkal tarkított külső városrészekben.

A főváros területén három nagyobb szigetet (a Duna hordalékai) is találunk. Közülük a Margit-sziget sok városlakónak és turistának jelent igazi szabadidős kikapcsolódást.

Budapest területe 23 kerületre oszlik. Ezek mindegyike saját önkormányzattal rendelkezik, amelyeket a Fővárosi Önkormányzat fog össze.

Budapest névjegye

Alapítás éve: 1873

Jogállás: főváros

Felosztás: 23 kerület

Lakosság: 1,72 millió lakos (2021)

Terület: 525 km²

1. Milyen természeti tényezők miatt települt ide a város?
2. Mely korábbi városokból alakult meg Budapest?
3. Hogy hívták a főváros területén állt ókori római települést?

1. ábra: Az Erzsébet-kilátó a János-hegyen

4. Milyen „leget” képvisel a fővárosban a János-hegy?

A Pál-völgyi-barlangrendszer hazánk leghosszabb barlangrendszere (> 32 km). A Pál-völgyi-barlangot 1904-ben fedezték fel, egy ma már nem működő kőfejtőben. Először csak egy néhány száz méteres szakasz volt látható belőle. Később még több barlangot is feltártak a közelben. Különleges cseppkövek, sziklaformák, nagy belső szintkülönbségek jellemzik. A barlangban egész évben 11 °C-os a levegő hőmérséklete. Látogatható, 500 m-es szakaszán egy meredek lépcsővel kiépített túraút-vonal található.

5. Nézz utána, honnan ered a Margitsziget elnevezése!
6. Milyen kikapcsolódási lehetőségek állnak rendelkezésre a Margit-szigeten?
7. Melyik sziget a Margit-sziget északi szomszédja?
8. Melyik sziget legdélebbi pontja található a főváros északi határánál?

Ipar helyett szolgáltatások

Budapest a magyar gazdasági élet központja. Itt tevékenykedik a legtöbb vállalkozás, és a nagy vállalatok, bankok, biztosítók magyarországi székhelyei is itt találhatóak. Bár a korábbi gyárak nagy része már megszűnt, még mindig működnek jelentős ipari tevékenységet folytató üzemek (pl. papírgyár, sörgyár, gyógyszergyárak). Több hőerőmű is üzemel a város területén (2. ábra). A budapestiek közül legtöbben ma már a szolgáltatásokban dolgoznak. Egyre több helyen épül irodaház, szolgáltatóközpont (3. ábra). A fővárosban gyakorlatilag mindenféle szolgáltatást elérhetünk. A város peremén és a belső városrészekben is találunk hatalmas bevásárlóközpontokat.

9. Gyűjtsetek az interneten olyan külföldi cégeket, amelyeknek van budapesti irodája vagy üzlete a következő ágazatokban: bank és biztosítás, divatipar, informatikai eszközök és alkalmazások fejlesztése.
10. Mi lehet az oka, hogy a hagyományos ipari termelés visszaszorult a fővárosban?

Kulturális és tudományos élet

A fővárosban találjuk hazánk legnagyobb múzeumait, itt van az ország legnagyobb könyvtára, számos neves színháza (4. ábra). Budapesten rendszeresen tartanak rangos művészeti eseményeket, könnyű- és komolyzenei fesztiválokat, amelyekre sokan érkeznek az ország határain túlról is. A főváros időről időre nemzetközi sporteseményeknek is otthont ad.

Az ország neves egyetemei közül több is Budapesten működik. A főváros a hazai tudományos élet központja, számos kutatóintézet székhelye. A Duna partján áll az 1825-ben alapított Magyar Tudományos Akadémia (MTA) székháza is (5. ábra).

11. Mely országos rendezvények kötődnek Budapesthez?
12. Vitassátok meg, milyen előnyei és hátrányai vannak annak, hogy a hazai kulturális és tudományos intézmények nagy része a fővárosban található!
13. Sorolj fel budapesti színházakat, múzeumokat, egyetemeket!

2. ábra: A Kelenföldi Erőmű

3. ábra: Modern irodaházak a fővárosban

4. ábra: A Nemzeti Színház

5. ábra: A Magyar Tudományos Akadémia épülete

Közlekedés

Az ország szinte minden **fő közútjának és vasútvonalának kiindulópontja Budapest**. A fővároson átmenő forgalom csökkentésében fontos szerepe van az **M0-s körgyűrűnek**.

Budát és Pestet 13 közúti és két vasúti híd köti össze. A belvárosban és a város felé vezető utakon mindennaposak a **torlódások** a csúcsforgalom reggeli és délutáni időszakában. A gördülékenyebb közlekedést segítené, ha minél többen használnák a **közösségi közlekedés** eszközeit (metró, autóbusz, trolibusz, villamos) (6. ábra) és az alternatív közlekedési módokat (pl. a kerékpáros közlekedést). Ezt segítik a környékbeli települések vasút- és autóbuszállomásai mellett létesített **P + R** (park and ride – parkolj le, és utazz!) **parkolók** is. Az utóbbi években bővült a **kerékpárutak** hálózata. Népszerűek a kölcsönözhető kerékpárok és rollerek is.

Vendégcsalogató Budapest

Budapest hazánk első számú **idegenforgalmi célpontja**. A sok hazai és külföldi látogatót a város történelmi épületei, látnivalói (7. ábra), a minden korosztálynak igényes programokat nyújtó kulturális eseményei, fürdői vonzzák. A **világörökség** részét képező Andrássy út és környéke, valamint a Budai Várnegyed a Duna-parttal kiemelt turistalátványosság.

Élet a városban

A **belvárosi területek** (főleg az I. és az V. kerület) a műemléki épületek, szállodák, éttermek mellett számtalan **munkahelynek** (irodák, bankok, kormányzati intézmények) is helyet adnak. A belvárost körülvevő kerületek (pl. VI., VII., VIII.) főképp lakóházaknak, kisebb vállalkozásoknak adnak otthont. Az itt található **bérházak** rendszerint körfolyosós, belső udvaros épületek (8. ábra), sokszor több mint 100 évesek. Egy részüket felújították, de sok rossz állapotú épület rontja még a városképet. A **külső kerületek** (pl. IV., XIII.) peremén, a város egykori határában nagy területű **gyár- és raktárápületek**, külső vasúti megállóhelyek épültek fel. A már nem működő gyárak egy része romos állapotban van, de helyüket egyre inkább bevásárlóközpontok, irodaházak vagy lakó-

6. ábra: Forgalom a Petőfi híd környékén

14. Jellemezd a kép alapján Budapest belvárosának közlekedését!

15. Hogyan lehetne csökkenteni a fővárosi dugókat? Ötleteljtek csoportosan!

7. ábra: Az Óriáskerék és a Szent István-bazilika

16. Állítsatok össze egy kétnapos budapesti programot: 1. egy egyetemista baráti társaságnak; 2. egy kisgyermekes családnak; 3. egy nyugdíjas házaspárnak

8. ábra: Jellegzetes körfolyosós (gangos) bérház

parkok foglalják el. A külső kerületekben kiterjedt **lakóövezeteket** is találunk. Ezek a 20. század első felében még önálló települések voltak, jellemzően családi házas beépítettséggel. Sok helyütt a **családi házak** közvetlen szomszédságában óriási **lakótelepek** épültek (9. ábra).

A világ nagyvárosaihoz hasonlóan a fővárosra is jellemző a zaj, a zsúfoltság és a levegő nagyobb szennyezettsége.

17. *Győzd meg padtársadat egy belvárosi, illetve egy külső kerületben lévő lakás előnyeiről!*

A város körül

A **budapesti agglomeráció** 81 településén (10. ábra) összesen mintegy 880 ezer ember él. Többségük nap mint nap a fővárosba jár dolgozni, tanulni, vagyis **ingáznak** a lakóhelyük és a munkahelyük vagy iskolájuk között. Az ingázók közlekedését vonat- és autóbuszjáratok, illetve a HÉV (helyiérdekű vasút) is segíti. Az agglomerációs települések **népességszáma meredeken emelkedett** az elmúlt évtizedekben, ezzel együtt pedig a beépített, lakott területek kiterjedése is megnőtt. Ma már szinte egybeforranak a szomszédos települések, de sorra épülnek az újabb és újabb **lakóparkok** az ide települők számára. A budapesti agglomeráció településeit gyakran a fővárosból kiköltözők választják új lakóhelyül. Budapest legnagyobb lélekszámú elővárosa a megyei jogú városi rangot viselő Érd. Az agglomerációs településeknek elsősorban lakófunkciójuk van, de néhányuk komoly gazdasági szereppel is bír (pl. Budaörs – logisztikai központok, Százhalombatta – kőolaj-finomító, Gödöllő – agrártudományi központ). Kedvelt kirándulócélpontok az agglomerációban például Budakeszi és Szentendre.

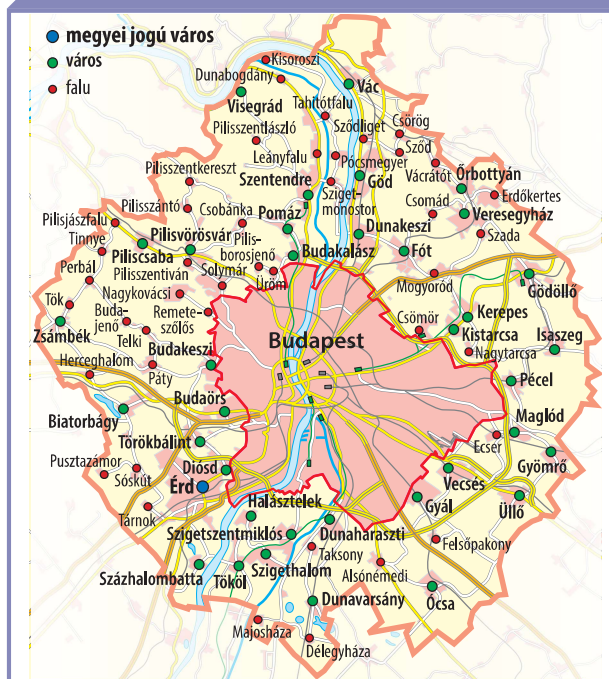
18. *Te hol élnél szívesebben? Budapesten vagy az agglomerációjában? Válaszodat indokold!*

9. ábra: Lakótelep a családi házak mellett

A **városrehabilitáció** a városrészek megújítását, új feladatkörökkel való bővülését, az épületek renoválását jelenti. Budapesten többek között a Corvinnegyedben került sor átfogó városrehabilitációs programra. A régi, leromlott állapotú épületek helyén modern lakóépületek, irodaházak, üzletek, tágas közösségi terek, parkok jöttek létre.

10. ábra: A budapesti agglomeráció települései

Rendszerezd az ismereteidet!

Készíts gondolattérképet a felsorolt fogalmakból! Ki is egészítheted a fogalmak listáját.

főváros, Buda, Pest, Duna, Budai-hegység, Pesti-síkság, Margit-sziget, kerület, szolgáltatás, irodaház, világcégek, kulturális és tudományos élet, színház, múzeum, egyetem, közlekedési csomópont, körgyűrű, közösségi közlekedés, helyi érdekű vasút, metró, kerékpárút, P + R parkoló, torlódás, turizmus, bérház, raktárépület, lakótelep, lakóövezet, légszennyezés, zaj, agglomeráció, ingázó, lakópark